

Partipolitiskt obunden

NÄR TCO BILDADES VAR DET var en självklarhet att organisationen skulle iakttä partipolitisk neutralitet även om begreppet ”neutralitet” var svårt att definiera. Därför övergick man så småningom till att tala om ”partipolitisk obundenhet”. Den kommitté som utformade förslag till stadgar för TCO valde att inte skriva något om saken:

Då en bestämmelse i detta ämne, om den skulle vara fullt uttömmande, av naturliga skäl blir ganska lång och samtidigt lätt kan leda till feltolkning, har kommittén ansett det onödigt att i någon form vidröra detta problem i stadgarna, utan har låtit det framstå som en självklar sak, att centralorganisationen, liksom alla de anslutna organisationerna, ska vara politiskt neutral.

I konflikten mellan Åman och Adamsson gjorde delar av pressen stor affär av Åmans engagemang som socialdemokratisk politiker. Adamsson, själv socialdemokrat, deltog i kritiken och sköt in sig på att Åman var ledamot i SAP:s verkställande utskott, vilket han menade var oförenligt med tjänsten som TCO:s direktör. Uppdraget som riksdagsledamot sade han sig inte ha något emot. Konflikten ledde till ett uttalande av TCO:s styrelse i januari 1958 som först erinrade om, att ”den politiska neutraliteten allt sedan dessa organisationer började framträda på arbetsmarknaden varit självklar.” Det fastslogs också att det aldrig kunde bli fråga om att begränsa någons politiska aktivitet med hänsyn till vederbörandes ställning i organisationen. Emellertid gick TCO-styrelsen, efter ett gemensamt möte med SIF:s styrelse, med på att tillråda ”försiktighet och återhållsamhet” för de företrädare för tjänstemannarörelsen som var politiskt aktiva.

För Åman bör detta medgivande inte ha krävt någon större självövertinelse. En granskning som gjorts av Åmans agerande i riksdagen visar, enligt Nils Elvander, att han hela tiden utvecklade stor aktivitet i mindre, icke partiskil-

jande frågor av intresse för TCO-grupperna, men i stora kontroversiella frågor intog han en försiktig hållning. I en för TCO-grupperna viktig fråga, nämligen om avdragsrätt för studiekostnader och periodiskt understöd till studerande, gick han upprepade gånger emot partilinjens och stödde oppositionen. Han spelade rent av en ledande roll som pådrivare på regeringen för att nå fram till en sådan avdragsrätt.

När det gäller den långdragna frågan om fullständiga fackliga rättigheter för de offentliganställda kan man konstatera många fall av personsamband mellan TCO och Folkpartiet. Vid slutbehandlingen av regeringens proposition demonstrerade TCO-juristen Lennart Geijer att hans organisations ståndpunkt var viktigare än partiets genom att som ende socialdemokratiska riksdagsledamot gå emot partilinjens när regeringen ville begränsa det avtalbara området.

Nordenskiölds ämbetsmannamässiga framtoning korresponderade väl med en principiell partipolitisk neutralitet. Trots sitt ställningstagande mot SIF i tjänstepensionsfrågan och för en obligatorisk lösning enligt den socialdemokratiska linjen, undgick han i huvudsak anklagelser för att ta partipolitiska hänsyn. I sina memoarer medger Dagens Nyheters chefsredaktör Herbert Tingsten rent av att "TCO-sekreteraren Otto Nordenskiölds sakkunniga och klara försvar för regeringens politik vid ett lunchsamtal den 17 maj påverkade mig" till viss avvikelser från Folkpartilinjens.

Under sin tid som TCO-ordförande avslöjade Lennart Bodström aldrig hur han röstade. Många i hans närhet gissade emellertid på Folkpartiet. För alla, inklusive honom själv, kom det som en fullkomlig överraskning när Olof Palme efter valet 1982 erbjöd honom att inträda i den socialdemokratiska regeringen som utrikesminister. Det ledde till att han blev partimedlem och i memoarerna lyfter han fram SSU-medlemskap från gymnasietiden.

Bodströms agerande i löntagarfondsfrågan och kärnkraftsfrågan gav upphov till omfattande debatt och kritik för att han gick Socialdemokraternas ärenden.

Löntagarfonder

Genom löntagarfondsfrågan kom Lennart Bodström i den allmänna debatten att stämpas som socialdemokrat. Emellertid har denna fråga, som Svante Nycander påpekar i boken *Makten över arbetsmarknaden*, sina rötter i en tidig liberal idétradition. Den liberala tanken var att löntagarna genom andel i företagets vinst både skulle höjas ur sin underordnade ställning och som delägare bli mindre benägna att ta till stridsåtgärder. Nycander påpekar att LO länge var kallsinnig, men att man på 1950-talet öppnade för dialog samtidigt som man framhöll att det var naturligt att de anställda ville vara med och bestämma i företagen om vinstandelssystem infördes.

TCO fridstöraren i samhälls- debatten

... som en frid-
störaren i
samhällsdebat-
ten bara etablerade
r, LO och SAF,
ska till och där
tagandena för det
nde företaget. Den
aktionen blev där-
riska kasta ut
judna gäst som
rmonin i samhäl-

består stöt upp till centralorganisationens
föreskrifter under de gångna åren.

Samhällsfrågorna ingen ny uppgift
– Engagemanget i samhällsfrågorna är
egen ny uppgift för TCO. Man har endast
skildrat den uppgift för vilken organisationen
företag bildades. Skiljandet är att vi
person utgående resurser har kommit göra
en bättre bild.

– TCO är liksom de politiska partierna
en opinionsbildande organisation, under-
lett Lennart Bodström, och vi försöker
också våra geber för våra sänd-
ningsperson utgående och person an-
tagande av program som sker vid denna
kongress. Vi försöker alltid bidra oss en
uppfattning om hur en viss fråga bör lösas
för att det ska vara fördelaktigt för våra
medlemmar. Övergången.

Och TCO aviserar frid-
störaren och tjänster ut-
bud för ekonomiskt lö-
sning.

– Vår tankar på ut-
skickade pressfrågor
Pressen är, liksom
stämde. Det är en riktig
na har och som TCO
ledning att följande.

– Pressen har en vil-
den grunder organi-
sat. Kanter är det inte
att organisationerna i
den egen organisation
spjälka i program.

TCO har blivit med af-
na studier. Den frivillig
av ett antal ledningsråd
har skapat kritiska

Under Lennart Bodströms tid som ordförande utvecklades TCO till en stark röst i samhällsdebatten. 1979 års kongress, då löntagarfondsfrågan behandlades, fick en mer omfattande mediebevakning än någonsin tidigare. (Ur TCO-tidningen 11/79)

Folkpartiet drev på och i Moderata samlingspartiets program från 1969 ansåg även detta parti att system "utformade för en spridning av ägandet bör utarbetas och prövas". På initiativ av Folkpartiet tillsatte den socialdemokratiska regeringen en parlamentarisk utredning om löntagarfonder i januari 1975. Då – innan kapital- och valutamarknaderna avreglerats – ansågs tryggheten av kapitalförsörjning för investeringar som kunde skapa framtida sysselsättning vara ett stort samhällsproblem. Enligt direktiven skulle frågan göras beroende av de fackliga organisationernas ställningstaganden. Senare under detta år presenterade Rudolf Meidner LO:s länge väntade utredning med förslag som i rikt mått tillgodosåg krav på fackligt inflytande och ägande, dock utan att Folkpartiet slog bakut. Det hör till bilden att liberalerna, med Gunnar Helén i spetsen och Carl Tham som partisekreterare, sedan några år hade ett nära samarbete med Socialdemokraterna. Stämningarna påverkades inte omedelbart av att en borgerlig regering tillträdde efter valet 1976; löntagarfondsutredningen tilläts fortsätta med oförändrade direktiv och utan skifte av ordförande.

För TCO var det naturligt att ta fram en egen rapport om "löntagarkapital" där kollektiva fonder bara var ett av flera alternativ för att trygga kapitalförsörjningen. Den som höll i pennan var Jan-Erik Nyberg, som efter valet rekryterades till Regeringskansliet som folkpartistisk medarbetare. Det är inte för-

vånande att de Folkpartisynpunkter som levererades till den parlamentariska utredningen hade stora likheter med TCO-rapporten. Från TCO ingick i utredningen organisationens andreman Karl-Erik Nilsson med förhandlarbakgrund i SIF och utan kända partipolitiska sympatier. Han kunde från 1978 hämta argument i en ny debattskrift från TCO, vars principer om kollektiva fonder dock inte förbunden för bank och försäkring kunde ställa sig bakom vid 1979 års kongress. Inom SAF utarbetades ett alternativt förslag till Meidners; det var arbetsgivarnas representant i utredningen som tagit initiativet. Även denna modell skulle innebära ett påtagligt ökat inflytande för löntagarna. I och med att Socialdemokraterna förlorat regeringsmakten accepterade partiet att försöka jämka ihop sig med LO för ett gemensamt agerande i utredningen. Det ledde till att Meidners principmodell successivt urvattnades. I januari 1980 lade socialdemokraten Allan Larsson, som då var ordförande i utredningen, fram ett kompromissförslag som SAF:s representant, enligt Nycander, betraktade som ”mycket förtjänstfullt”.

Emellertid hade nya krafter inom SAF sedan några år bestämt sig för att försöka få ett slut på den fackliga skördetiden. Ofta citerades i avskräckande syfte rubriken ”Snart tar vi över” ur LO-tidningen. I ett tal i mars 1979, då en folkpartistisk minoritetsregering under Ola Ullsten satt vid rodret, hävdade SAF-ordföranden Curt Nicolin att det var ”sannolikt att Sverige är socialiserat inom 10 à 15 år”. Då var debattklimatet på väg att definitivt vända. Folkpartiets dåliga valresultat vid den höstens val bidrog till att partiet blev motståndare till löntagarfonder.

När Lennart Bodström året innan bett om besked från SIF:s kongress huruvida TCO kraftfullt skulle engagera sig för ett införande av löntagarfonder ville han sannolikt ha ett sådant mandat. Emellertid bidrog han därmed till att öka polariseringen; den försiktige Karl-Erik Nilsson ansåg att SIF-talet varit ”vansinnigt otaktiskt”. Själv kom Bodström att, i de presskampanjer och annonskampanjer som följde, användas som en lämplig hatperson i varningarna för ett ”fonsocialistiskt Sverige”. Dock torde det vara svårt att finna belägg för att han som TCO:s ordförande i något skede av löntagarfondsdebatten vägledades av partipolitiska hänsyn. Hans främsta ambition torde ha varit att ge TCO en ledande roll i lösandet av den stora samhällsfråga som engagerat politiska tänkare sedan den liberale förgrundsmannen John Stuart Mills dagar och som under 1970-talet fick sin speciella paketering på grund av det samhällsklimat som då rådde. Själv skriver Bodström:

Vi hade i TCO förhoppningen att det skulle gå att konstruera ett löntagarfondssystem som kunde accepteras av LO och TCO samt Socialdemokraterna och Folkpartiet, det vill säga samma konstellation som samverkade i kärnkraftsfrågan 1980 och i den stora skatteomläggningen 1981.

Kärnkraftsomröstningen

Kärnkraftsfrågan var partiskiljande på ett helt annat sätt. Tre linjer ställdes upp i folkomröstningen den 23 mars 1980. Linje 3, som stöddes av Centern, VPK och KDS, föreslog avveckling på tio års sikt av de sex reaktorer som var i drift. Linje 1, som stöddes av Moderaterna, var mer kärnenergivänlig än linje 2, som utformades av Socialdemokraterna och Folkpartiet. Även linje 1 och 2 innebar att kärnenergin i framtiden måste avvecklas men att Sverige fram till dess skulle nyttja de sex reaktorer som redan var i drift, samt ta i drift och nyttja de ytterligare sex som ännu inte var färdiga.

Att Lennart Bodström vid kampanjstarten för linje 2 uppträdde i tv tillsammans med LO, Folkpartiet och Socialdemokraterna uppfattades naturligtvis som att TCO stödde denna linje även om han förklarade att TCO inte tagit ställning. Internt var det tämligen riskfritt för ordföranden att associera TCO med linje 2, för den stöddes av SIF och SALF och hela sex personer i TCO:s styrelse hade engagerat sig för denna linje. Gentemot medlemmarna i allmänhet var det mera provocerande, för bland dem var det många som sympatiserade med linje 3. En stor grupp engagerade sig i Folkkampanjen mot kärnkraft under beteckningen ”TCO-are mot kärnkraft”. Som statsvetaren Michele Micheletti visat var mer än två tredjedelar verksamma inom den offentliga sektorn.

Även om det var besvärligt för ledningen i TCO så var det ett kvitto på viss position i samhällsdebatten att oppositionen organiserade sig i TCO:s namn. TCO-arna mot kärnkraft samlade in namn, annonserade i pressen och kritiserade TCO:s ledning, som man menade drev en kärnkraftsvänlig linje utan att medlemmarna tillfrågats. Samma sak fast i mindre skala inträffade senare i löntagarfondsdebatten. En förtroendevald inom SIF, Lars Ringdahl, var ordförande i ”SIF:are Mot Fonder” som främst propagerade via det stencilerade bladet ”Fondnytt inom tjänstemannarörelsen”.

Partipolitisk obundenhet är en förutsättning

Lennart Bodström hade den för en TCO-ordförande naturliga ambitionen att stärka TCO som påverkansorganisation genom att vara en stark röst i samhällsdebatten. Det gällde också att skapa kraftfulla allianser och upprätthålla en linje som kunde ge resultat oberoende av vem som innehade regeringsmakten.

Samma ambition kan lika naturligt tillskrivas hans efterträdare. Ifråga om privata partipolitiska sympatier har Björn Rosengren och Sture Nordh valt att öppet framträda som socialdemokrater medan Inger Ohlsson som TCO-ordförande inte avslöjade valhemligheten. Under deras tid har temat ”nya allianser” lyfts fram som ett sätt att pröva nya konstellationer för att få genomslag för TCO-ståndpunkter i olika frågor. Nära samarbete har till exempel etable-

rats med Svenska Naturskyddsföreningen (TCO-märkning) och Svenska kyrkan (rättvisemärkning). Traditionen att regelbundet bjuda in alla riksdagspartier till överläggningar har fortsatt.

I paragraf 2 i TCO:s gällande stadgar från 2007 slås organisationens grundläggande värderingar fast. Där heter det under rubriken ”Partipolitisk obundenhet är en förutsättning”:

TCO står fritt från de politiska partierna, men det innebär inte att TCO saknar åsikter i politiska frågor. TCO driver sakpolitiska frågor i syfte att främja medlemsförbundens och dess medlemmars intressen. Den partipolitiska obundenheten är en styrka som innebär att TCO kan driva frågor med samma intensitet oavsett politisk majoritet.

År 1979 hade en enhällig kongress beslutat att skriva in ”partipolitisk obundenhet” i stadgarna. Bakgrunden var inte minst TCO:s engagemang i löntagar- och kärnkraftsfrågorna och en allt intensivare offentlig diskussion om TCO:s ökade samhällsroll. I en rapport till 1979 års kongress med titeln *TCO och samhällsbevakningen* försökte ledande förbundsreträdare belysa och utveckla TCO:s ställning som påverkansorganisation. Med hänvisning till resonemangen från 1944 valde utredningen att inte föreslå någon skrivning om TCO:s relation till de politiska partierna i stadgarna men rekommenderade förbunden att använda formuleringen ”partipolitiskt obunden organisation”. Emellertid fann kongressen det naturligt att TCO:s egna stadgar skulle ha en motsvarande formulering och tillmötesgick därmed yrkanden i ett flertal motioner. Därmed inskrevs för första gången den partipolitiska obundenheten i TCO:s stadgar.

I broschyren *Med styrkan av en naturkraft ...* från 1951 förklaras TCO:s partipolitiska obundenhet med devisen: ”Ingen partipolitik inom tjänstemannarörelsen – men väl tjänstemannapolitik inom partierna”. Det är en devis som TCO-ordföranden Sture Nordh ofta lyfter fram. Som SKTF-ordförande försökte han 1993 plantera tjänstemannapolitik inom Folkpartiet genom att publicera en bok till försvar för grunddragen i den svenska välfärdsstaten tillsammans med den dåvarande partiledaren Bengt Westerberg. Nu hör han till dem som mest konsekvent talar om TCO som medelklassens organisation. Syftet är, som tidigare framhållits, att stärka dialogen med partierna, för att tillgodose medlemmarnas intressen när dessa berörs av beslut i regering och riksdag; samtliga partier torde vara angelägna om att appellera till den politiskt lätttröliga medelklassen.